

Holland Festival '75

Clavecimbel-recital II
Gustav Leonhardt

Toelichting

Bachs Wohltemperierte Klavier is een dokument en een monument.

Een dokument: het is het belangrijkste getuigenis van de afzwering der oude – antieke en middeleeuwse – stemmingen en de keuze voor de ongeveer gelijkzwevende temperering.

Een monument: dit getuigenis is groots en volledig, een reusachtige inzet van een nieuw tijdperk, er telt onder de machtige verrichtingen van Bach. Aan Bachs bezig zijn met het probleem van de stemming danken wij 48 geniale klavierstukken, een uiterst gevarieerd geheel.

Ofschoon het beeld van een min of meer gelijkzwevende stemming al enige eeuwen voor de geest van instrumentmakers, theoretici en musici had 'gezwefd', als mogelijke oplossing voor de steeds voller samenklanken, – zo b.v. de Italiaanse orgelbouwersfamilie Antegnati in de 16de eeuw, in de Nederlanden tussen 1590 en 1640 Simon Stevin, Abraham Verheyen, Descartes en Jan Albert Ban – diende zich de aanleiding der verwezenlijking aan bij het aanbreken van het laatste kwart der 17de eeuw, toen Noord-Duitsland het toneel daarvan werd, zonder twijfel onder de machtige invloed en drang van één man: Dietrich Buxtehude, met zijn vol oerkracht diep in de tonale geheimen tastende orgel-improvisaties. Orgelbouwer Schnitger en theoreticus Werckmeister brachten de overgang tot stand. Als voorstanders van algemene doorvoering ervan hadden zich vóór Bach, buiten de Hamburgs-Lübeckse sfeer, opgeworpen Johann Kaspar Ferdinand Fischer (1702, Ariadne Musica) en Johann Georg Neidhardt (1706).

Bachs stellingname in het Wohltemperierte Klavier hangt samen met zijn tweede verblijf in Hamburg, middelpunt van het Noord-Duits culturele leven, in het najaar van 1720, toen de organistenpost vakant was aan een der vroegste 'wohltemperierte' Schnitgerorgels van de stad, dat van de Sankt Jakobi-Kirche. Het eerste deel van het Wohltemperierte Klavier is in die dagen ontstaan, ruim twintig jaar later gaf Bach met het tweede deel een soort herhaling, en een blijk, dat hij zich nog steeds interesseerde voor het onderwerp.

Het Wohltemperierte Klavier is voor de latere generaties een soort muzikale Bijbel geworden, die grote meesters iedere dag 'lazen': Mozart, Beethoven, Chopin, Mendelssohn, Brahms, Saint-Saëns, en die inspireerde tot talloze nieuwe composities.

Clavecimbel-recital II door Gustav Leonhardt

Gustav Leonhardt

programma

Johann Sebastian Bach
1685–1750

**Uit 'Das Wohltemperierte Klavier',
boek I (1722) :**

Preludes en fuga's in
cis kl.t.
dis kl.t.
F gr.t.
f kl.t.
Fis gr.t.
fis kl.t.
b kl.t.

pauze

boek II (1744) :

Preludes en fuga's in
d kl.t.
Es gr.t.
E gr.t.
fis kl.t.
G gr.t.
bes kl.t.

Gustav Leonhardt

Gustav Leonhardt werd in 1928 in Amsterdam geboren. Van 1952 tot 1955 doceerde hij aan de Staatliche Musikakademie in Wenen en in 1954 werd hij benoemd tot leraar aan het Amsterdams Conservatorium. Als gastdocent gaf hij colleges aan de universiteit van Harvard in de Verenigde Staten.

Gustav Leonhardt – een autoriteit op het gebied van de 17de- en 18de-eeuwse muziek – maakt regelmatig uitgebreide concertreizen, waarbij hij uitvoeringen geeft op clavecimbel, orgel en Mozartvleugel.

Scheveningen – Kurzaal
woensdag 18 juni 1975 – 20.15 uur

**St. John's College Choir
The Broken Consort**

dirigenten George Guest
Ton Koopman

'Muziek aan het hof van Elizabeth I'

Scheveningen – Kurzaal
vrijdag 20 juni 1975 – 20.15 uur

**Nederlands Blazers
Ensemble**

dirigent Giuseppe Sinopoli
solist Paul Sperry, tenor
werken van
Porta/Sinopoli,
Maderna en Mozart

Den Haag – Diligentia
zondag 22 juni 1975 – 20.15 uur

**Clavecimbelrecital door
Gustav Leonhardt**

Bach Drie partita's voor viool solo, in een
bewerking voor clavecimbel door
Gustav Leonhardt

Den Haag
Nederlands Congresgebouw
maandag 23 juni 1975 – 20.30 uur

**Residentie-Orkest
Utrechts Symfonie
Orkest
Koren verbonden in de
federatie van
Nederlandse
Zangersbonden**

dirigent Jean Martinon
solisten Hanneke van Bork, Carole Farley en
Ann Elgar, sopraan
Jocelyne Taillon en Helen Watts, alt
Stuart Burrows, tenor
Ruud van der Meer, bariton
Robert Holl, bas
Mahler Achtste symfonie

Slotconcert van het Holland Festival 1975 en tevens Openingsconcert van het
6de Internationale Koorfestival Den Haag.